

САНА

ЧУРАЛЧЫ
ОРОНУОНУН
КАБЫЛА

ОЛОХ

ХАБЫАТ
1993 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 113—114 (7498—7499). • 1993 сыл, Баладан ыйын 23 күнэ. Чэппэр • Сыавата 25 солкуобай

Вице-президент ыгырыыта

Москвада бу дьыл баладан ыйын 21 күнүгэр уонна ити күн түүнүгэр буолталаабыт уустук политической быһымы-майгы тыгааһына ымытыл туһунан маассабай информация средстволарын сырдаттылар араас уонна онуоха итэринэс да биир буолбатах.

Саха политической событтарынан сибээстээн республикабыт вице-

президента В. Штыров баладан ыйын 22 күнүгэр күнүс радиопан интениэрин оҥордо. Ол ис хосхо маассабай информация средстволарынан сырдатыллыа.

Вице-президент республика олохтоохторун быһаас үрдүкү органнарыгар даригын турар процесстарга уотуйбакка, ону бэйэни күүртүү уонна онон туһана сатаабакка,

иниэ-холгу буоларга ыгырда. Саха сирэ бэйэтэ Конституциялаах, көгүл сувереннай республика, Российской Федерации сорбото, ол туһунан бэйэбит позициябытын биир-да эрэ биллэрбэтэхпит, диэтэ кини.

Бүгүн бэйэ үлэлиир миэстэтигэр, иккисиннэтигэр өссө түмүүлээх буолууну көрдөрүөлхэ. Билигин биһиэхэ эппиэттээх хаһаайыстыбанай үлэлэр түмүктөнөр кэмнэрэ, иннибитигэр кыйынгы олох-дьаһагы оҥостуу күүтөр.

ҮРДҮКҮ СЭБИЭТ ПРЕЗИДИУМУГАР

Саха Республикатын бары норуоттара бэйэни бэйэ быһаарыныытыгар, социальнай олох, экономика сайдыытыгар, культура салалтыы сөргүтүлүүтүгэр дьулуһууларын итин, Саха Республикатын Үрдүкү Сэбиэтэ 1990 сыл баладан ыйын 27 күнүгэр республика государственнай суверенитетын туһунан Декларацияны ылыммыта.

Бу көсүлүбүтү быһаарыыта историческэ ботчулуннах суолталааһынан Саха Республикатын Үрдүкү Сэбиэтин Президиума министерстволар, ведомстволар, маассабай информация средстволара, народнай депутаттар оройуоннардааһы, куораттардааһы Сэбиэттэри, олохтоох дьахталлар Саха Республикатын суверенитетын биллэрини үһсө сылын туолуутугар ананымт дьахталлары ылалларыгар быһаарда.

«МУГУДАЙ-ДАЙМОНД» БИГЭРГЭННЭ

Вэбэһэ оройуон дьахталларыгар «Мугудай» сылгы заводун базатыгар олобуран сабыылаах тигтээх «Мугудай-Даймонд» акционернай общество тэриллэнигэр ананымт мунунах буолла.

Оно общество тэриллэнигэр ытыллыбыт үлэ туһунан «Саха-Даймонд» акционернай компа-

ния представителя П. С. Никитин, сылгы заводун директора П. А. Пилигин информацияларга истилиннэ уонна оройуон дьахталларынан «Мугудай-Даймонд» акционернай общество регистрацияланна.

Общество алмаас индустриелары оҥорон таһар завод баһааны бородууксуйатын бу дьыл бүтүүтэ биэриэ.

«Ийэ күнүн» бырааһынныгар бэлэмнэни

Саха Республикатын Президент М. Николаев 1993 сыл баладан ыйын 16 күнүгэр дьахалынан «Ийэ күнүн» бырааһынныгытын ытарга Саха Республикатын Правительствотин Председатели солбуйааччы Климент Коркин баһылыктаах тэрийэр комитет аанна.

Министерстволар, ведомстволар «Ийэ күнүн» бырааһынныгытын сир ахсын бэлэмнээн ытарга быһаан оҥоруохтаахтар уонна бас билэр тэрилтэлэрэ актыыбынайдык кытталлары хааччыйахтаахтар. Олохтоох дьахталлар баһылыктара конкурстары, көрүүлэри, быһааркалары, концерттары тэрийэн ийэлэри кизигини чыстэлини (үөрүүлээх биэчэрдэри, аналлаах нэдиэлэни, көрсүһүүнү, мунуууу, конференцияны, төгүрүк оҥуолу уо. д. а.) ытыахтаахтар.

Маассабай информация средстволара көргөн үгэһин иннигин сырдаттаахтар, күн-күбэй ийэ буолбут дьахталлар тустарынан индустрия бэлэмнэхтээхтэр.

(СИА).

Эрилик Эрнестин аатынан табаарыстыбада от үдэтэ түмүктэннэ. Манча Афанасий Павлович Филиппов салайар сылгыһыттары оттуур аленота Хондуга уонна кини тулатынааһы алаастарга үлээтэ. Звено баһаан оҥоһорунга 130 тонна сүөһү аһылыгы бэлэмниир сорукааба. Отчуттар төһө дааһы ити ирбинин ылбатахтарынан иһин быһылыгы дьыл таһымыгар кутаана суохтук үлээһэн сайыны түмүктэттилэр. Быйыл Хондуга от үүһүүтэ үчүгэй. Бу үрэх эрэ оту тигэ олтон алаас сирдэр букатын үүмүтэхтэрин көрөтө. Сылгыһыттар кыйынгы базаларыгар Миниһаларга олохон үрдүктэн үлээһиннэр олук табыаһыныгар. Буруну-хаһааны, сылгы үөрдэрин көрө

сылдыан оттуур-маастар эргиччи табыастаах буолла.

Табаарыстыба сыспай сизэлээри уу баһааччыларын аны адыһах хонугунак эппиэттээх үлэ күүтэр сылгы үөрдэрин наардаһын, бөрийини, онтон салгыы убаһалары арааран эннэ туттарыы курдук сылгыһыт кини кыйынгы хаһыы иннигэни түбүгэ.

Сивомокка: табаарыстыба сылгыһыттары аленота (хаһааста) Николай Иванович Никонен, звеньевой Афанасий Павлович Филиппов, Егор Прокопьевич Адамов уонна Иван Иванович Тарасов сылгы базатын курутуун ороһуонугар үлэлиллэр.

Т. Кардашевская фотога.

ОБОЛОРБУТ—ААН ДОЙДУ ЧЕМПИОННАРА

Быларын биһыл Саха сирин спортивнай олоһор буолуулаах уонна өссө да буолуохтаах үгүс кэрэбэни түгүннэр биһиги Чурапчыбыт кытта иккэ сибээстэһиннэр. Республикара суох кэрэбэни кытта сахалар стадионмутугар былараан ааһа сирин спортсменнарын IV спортивнай оонньууларга өйөн-сүрөхтөн сүтэ илигинэ аны биһыл сайын көнүт тустуу «Ветеран сулустарын» аан бастыкы уонна чөлүкү атлетика республика чемпионатын иккэ түбүлүктүн тартыбыт. Онтон кынат үүнүрүнэн бу дьоллоох түбүлүк кыттылаахтар аан дойду күрэхтэһиннэргэ ситиһиндэхтик кыттыбыттар ааста-парар. Ол курдук, Канадада буолбут көгүл тустууга аан дойду чемпионатыгар биһиги түөрт бородуһуттан уһа чемпион үрдүк аатын ылла, биһирэ—иккис призёр.

Аны оҕолорбут аан дойду чемпионатын үрдүк аатын сүктүлэр, кыайылы-хотуу үктэллэх төрөөбүт түөрт сүрдэригэр үктэһиннэр. Буолан баран, атын өртүнэн, аны дуобакка... уонна эмнэ Чурапчылар! Эмнэ Д. П. Коркин аатынан республикатааҕа спортивнай орто интернат-оскуола үөрэнэччилэрэ! Кинилэр кытта көрүһүү истин-иһирэх түгүнэ иккис алаһа дьылларо буолбут интернат-оскуола бэйэтэ-гар буолла.

ЧЕМПИОННАР, ТРЕНЕРДЭР, ТӨРӨПҮТТЭР

«Дьикти дуобат—аан дойду», «Эбэрдэ. Аан дойду чемпионнарыгар!» диир суруктаах чемпионат, плакаттынан кэрэстидилбит саала бочуоттаах кыһа-тэһигэр үөрүүлээх түгүн буруйдаахтар—аан дойду чемпионнара оҕолор, кинилэр төрөппүттэрэ уонна тренердэрэ—Саха республикатын үтүөлээх тренерэ Н. Н. Кычкин, М. Н. Бырдынырова, оҕолор баста-кы тренердэрэ Саха Республикаһын үтүөлээх учуутала, физическэй культура туйгуна Н. Е. Барахсанов, Чакыр орто оскуола-тын математика учуутала В. В. Петров кыайылы олоһолор.

Чемпионнар саастара баара-суоҕа 13—14. Гант КОЛЕСОВ, хамаанда капитана, республика дуобакка саамай эдэр маастара, аан дойду чемпионатын кыа-йылаахтара, 10-с кылаас үөрэнэччигэ, Саама ФИЛА-ТОВ, Сережа НОВГОРОДОВ уонна Маша, БОГ-ИМОВА—дуобакка маастарга кандидаттар, 9-с кы-лаас үөрэнэччилэрэ, аан дойду чемпионатын кыа-йылаахтара. Уолаттар уһуон Чурапчыттан төрүт-тээх-уустаах дьон, Маша Мөҥө-Ханалас оройуонун Бальантааһыттан сылдыар. Ганттан уратылар М. Н. Бырдынырова уонна Н. Н. Кычкин аастыт сыттан эрэ дьарыктаналлар, оттон саамай тигүл-лаахтара—Ганя Колесов кинилэргэ эмнэ Таатта оройуонугар тииһин 4-с кылааска ыла таһаллыбыт.

Төрөппүттэр, кинилэр аадырыстарыгар бу кыһа-элбэх үгүс тыллар, баҕарыһалар, махталлар этили-нилэр, чемпион оҕолорун кытта биһирэ таһына ту-туллан чиһэтэһиннэр. Ганя Колесов төрөппүттэрэ Федосия Гаврильевна уонна Гаврил Семенович Ко-лесовтар Одьулуунтан төрүттээхтэр. Саама Филатов төрөппүттэрэ Валентина Семеновна, Семен Алексан-дрович Филатовтар уонна Сережа Новгородов илэ-лээх аҕата Мария Савиновна, Серафим Серафимович Новгородовтар Чурапчы сэлэннэһитигэр олоһолор, үлэһиттэр. Маша дьомо Матрена Николаевна уон-на Федот Николаевич Богимовтар Мөҥө-Ханаластар

Тренердэр, Саха республикатын үтүөлээх тренера дуобакка маастарга кандидат Николай Николаевич уонна иһин кэрэһэ Мария Игнатьевна Быр-дынырова маана иккис сыллары үлэһиттэр. Бу Коркин аатынан спортивнай оскуолага кинилэри сөргө бэйэлэрин төрөппүт уолаттара Николай итэни-но Василий эмнэ дуобакка тренеринэн үлэлээн эрэллэр. Ошон республикада, оройуонга дуобат айгыттар бу дьон кэрэһэ киллэрэр кылааста улахан.

Ордук оҕа баһылык Николай Николаевич аста-суола иһэнник биллэр. Кини дуобакка республика 4 түгүлээх чемпиона, Сибирь уонна Дальнай Восток күрэхтэһиннэрин призёра, Россия чемпиона, хас да төгүл норуоттар иһин ардыларынаагы тур-нирдар кыттылаахтара. Кини дуобакка обществен-най тренер быһытынан үлэтин аан бастаан төрөө-бүт Мөҥө-Ханалас оройуонун Төгүлүтүттэн саҕалаа-быт. Оччотто оскуола директора М. И. Габитов бэйэтэни көбүлээн, күүс-көмө буолан дуобат сек-циятын астарытын тренер умнуубакка ахтар, 1976 сылтан дьа хамаастаах тренер быһытынан үлэтин Таатта Ытык Күөлүгэр саҕалаар. Бу кэмтэн ыла бөйүтэ туска суоллаах-иһтээх тренер быһытынан биллэн барар. Араас таһынаах күрэхтэһиннэргэ Таатталар дуо? дьикти ыраатта. Бу да аан дойду-тааҕы күрэхтэһиннэргэ сүрүн таһаар буолбуттар эмнэ таатталар хамаандалара эбит эрөөр, кинилэр

сэттискэ табыллыбыттар, дьонуускайдар төрдүс би-ринистэх иһтээхтэр эрөөрүттэр.

Кычкиннар биһиги оройуонга кэлээт биһир, сый иһигэр сөдүмэр ситиһиндэхтэр. Билэбит ээ биһир аан дойду чемпионун итээн таһаарары тренер бу спортсменга бүтүн олоһун анырыан. Ону кыһа-ластаахха, Николай Николаевич «Бу, этар курдук, биһир сыллаах үлэ түмүтэ буолбатах, Оҕолор, Гант-тан уратылар, эрдэттэн тренердээхтэр, Н. Е. Барах-санов, В. В. Петров, М. Н. Калачев курдуктар. Ол иһинэ, эһиги, Чурапчы оройуона, ол иһигэр бу спор-тивнай оскуола коллектива спорка ураты сыһаан-наах эйикит. Ыһыта, бу ситиһи биһир-икки тренер үлэһин түмүкэ буолбакка, бүтүтүн коллектив үүтөт-өгөтө»,—дизн быһаарар

ТРЕНЕР КЭПСЭЭНЭ, СЫАНАБЫЛА

Чаҕылхай кыайылы аҕалыт спортсменнары чиһэтэһинн үөрүүлээх түгүннэр бастаах тыл тренер Н. Н. Кычкинны бөрүллэр:

—Биллэрини курдук, Москва уобалаһыгар Звени-город куоракка нуучча дуобатыгар оскуолаһарынан аан дойдуга бастаах иһин улахан күрэхтэһи ыһ-тыллан түмүктэһинэ. Саха сириттэн, чурапчылары таһынан, өссө Ытык-Күөл, Дьонуускай хамаандалара кыттынылар.

Күрэхтэһиһэ биһиги хамаанда хойутаан тий-биһит. Ошон киллэрбиккэ моһуоктуохтарын сөбө. Ол туһунан Республикабыт спорка министерствоты-гар эһиппит. Хата, биһигини Москвага билэр кини, дуобат федерациятын президеһэ Н. Ф. Коллов бэйэти-нан илдьэн күрэхтэһиһэ III турган кинресэр кыһахтаммытыт. Бу иһинэ Россия «Дьикти дуо-бакка» күрэхтэһиһэ Солнечногогорск куоракка ыһыл-лыбыта, онно 39 хамаандаттан биһиги бастаабыт-пыт. Ошон эрэх-турах санаалаах кыттыныбыт. Ы-ыл Санкт-Петербурга оҕолорго эмнэ кыайыһыт. Ошон оҕолору аан дойду икки төгүлээх чемпиона, международнай гроссмейстер В. П. Агафонов бэ-лнэтин көрбүтэ. Ярославль куоракка 14-с, дьа-дэ, саастаах оҕолорго Россия, «Күрэхтэһиннэргэ оҕо-лору кыһааһа» суохтун кыттыбыттар, Эмнэ бу са-астаах I—VII миһтэлэри кыһааһыттар, биһирдэн бэйэлэргэ дуоскаларыгар 25-тин оҕону утары кин-ри-биттэрэ, үгүстэрэ спорт маастардара, кандидаттар этилэрэ. Маша Вася Филатов, улахан дьомго Мари-на Гонорова олох үчүгүйдик кыттыбыттар. Дуоба-ка Саха сирин кыргыттары урут 9-с миһтэттэн өй-үбөт этилэр, оттон Марина 6-с миһтэ буолта.

Аан дойду чемпионатыгар сүрүн утарылаһыны-ны биһирэ Молдоваттан сылдыар Бендери хамаанда-та онорон, ууга-уонка түһүртэһи сырытта. Урук-кута Союзка 5 снл субуруучу бастаалаабыт, кэ-лпн икки сыла иһинэ миһтэттэн түспэтэх, 1992 сылданнахха КИТ-га кыайыт оонньоочулардаах ха-маанда. Иһиллэргэ дойдубарын иккис хамаандата соруйан кыайтарбыта. Манын араас түөһүйдэһин-нэргэ элбэх, Оонньуу бара тулар кинигэр сүбэлээн, этан бигэрэ түгүннэргэ эмнэ баар.

Биһиги оҕолорбут снэр-майгы өртүнөн, тутта-хап-та сыдыһыларынан, иһиннэйдиктэн оһуучу ту-раларын, холбур буолаларын үгүстэр бэлнэтэ-тилэр. Далада дараны Казахстантан сылдыар тренер биһиги хамаандабыт кыайытын иһтээт: «Таһара баар эбит, чурапчылар бастаатылар»,—дизн төлө биһирэ дуо? Чемпионат түмүктэһиннэргэ хамаанда-быт биһир формалаах таһыныта да астынарда, хай-батта Оҕолорбут хайдахтаах да түгүнэ бэйэлэрин иһаба тутталларын, ыһылылалларын, күүрэллэрин кыһаах да биллэрбиттэрин, иһиннэйдик кинресэлэ-рин үрдүнүн сыһаалаатылар. Тренердэр күрэхтэ-һинин араастаан ыһталлар, утары сүбүн, миһтэти-тутта сатыһаллар. Ону билэн, аны ыһытаран биһиги да «утары үлэни» кыттыбыт. Ол эбэтэр кинилэр иһиннэ махтанчыларынгар бэйэлэрин хамаанда-ларын оҕолорун иһиннэйдик оонньуурга ыһтардыбыт. Оҕо оҕону кытта өйдөһүүтэ сүдүргү буолла.

Гроссмейстер, МГУ-га компьютернай програм-ма-ны үлэһит, оһуоха дуобат программатын ырытан оһорбут, системалаабыт В. П. Агафонов, «Саха оҕо-лоро оһуобай чыһылаах эбиттэр, өйдүүр уонна төл-хуйдуур дойдубарга ураты сайдылаах»,—дизн ба-лааста. Биһиги оскуолабытын кытта биһирэ үлэ-лиһтэ эрдэттэн дуобаттардаах иһа. Кини үлэтинэн ий ахсын граница таһынаагы күрэхтэһиннэргэ ыһ-тырын кэлэ тулар. Ыһыаха, Америкада ыһтылар кү-рэхтэһиһа кыттардытыгар тыл нотоҕо сыдыбы-тыгар, хойутаан хаалан кыттыбатыбыт. Ошон үлэ-лиһтэ, күрэхтэһэр былаан кинэ.

Николай Николаевич оҕолор биһирдэн бэйэлэргэ хайдах кыттыбыттарын, кыайылы түгүннэрин сннннн

ырытта. Сережа Новгородов үһүс дуоскада би-һирэ урут бүтөн, кыайан аны таһаарытаргар иһаба «кыһааһа», иһм хайдах баһаһаһыһаахха иһаба «разведкалан» тренеригэр кэпсээн ууга-уонка тү-һүртэһи, «Колесов кыайтарар буолла, уран!» диир Молдавиялар тренердэргэ өрөгөйдөбүтүгэр биһиги тренербит, аны Николай Николаевич бөйүтэ сүрүлэ-түтүбүтүнэн оҕоро түспүтүн, Ганяны кыайыт мо-лдавиялар эрэллэргэ Хатана диир уолу кыһыан «Са-тана» диир кыттыбыттарын, сөбөтөх кыһастара Ма-ша иһинэ буолбутун сүүһүттэн сыһаан ыһытыларын курдук түгүннэри бөйү дьыһтыгар-уотутар кэлбиккэ иһаба сөһүргэтэ.

Биһирдэннэр дуосналарга Сережа бастаах, Ганя уонна Маша иһикс, оттон Саама үһүс биһиристэх миһтэлэри ыһаа, хамаанданан чемпион үрдүк а-тын сүктүттар.

БИЛИНИН, КИЭН ТУТТУУ...

Бу кыһа аан дойду чемпионнарын эбэрдэллэр эл-бэх үгүс тыл-өс иһиннэ. Бастатан оҕолору Сере-жа Новгородов уонна Саама Филатов бастаахы тре-нердэргэ Н. Е. Барахсанов иһиннэ В. В. Петров, уйадыһа, долгуйан туран, эбэрдэлэтилэр. Чурапчы сэлэннэһитин дьаһалтатын баһылыга А. Р. Саргы-даев оройуон үрдүкү наһараадатын—оройуон дьа-һалтатын уонна райсовет Бочуотунай грамоталарын бу 13—14 саастаах оҕолорго иһиннэ иһиллэр тре-нердэригэр туттартаа. Оройуоннааҕы спорткомитет уонна «Урожай» обществон, норуот үөрөбүрүнүн управленнотын ааттарыттан Бочуотунай грамота-ры, Эбэрдэ суруктары, өйдөбүннүк наһараадалары спорткомитет председателэ Е. В. Пудов, управле-ние начальнига М. А. Никифоров туттардылар.

Эбэрдэ тылы ылар Д. П. Коркин аатынан респу-бликатааҕы спортивнай орто интернат-оскуола дирек-тора М. Д. Гуляев.

—Манын түгүн кэпсэһиппит өр буолла,—дизн саҕалыар директор, «Урожай» тустууга Д. П. Кор-кин Чурапчыны, Саха сирин кинэ түһүлгө таһа-рыаһыттан бу спортивнай оскуола кини үгүс аатын күөн туттан калла. Оттон бүгүн эмнэ аан дойдуга дуобакка Чурапчы, саха аатын аатырдыбыт спорт-сменнар биһиги иһиллэбиттэр бу олоһолор. Бу кыһык, бэлнэтэһиттэрин курдук, бүтүн коллектив, оройуон ситиһиһэ, Оскуола, тренердэр, төрөппүттэр кылааттара баара маддэһиллибит. Өссө оҕолорго эбэн өһөн этэ, улахан күрэхтэһиннэргэ спонсордык тэ-риһтэлэр өһөлөрө улахан. Чуолаан, оройуоннааҕы расчётнай кассовай иһин (Д. И. Елграфов, М. С. Крассильникова) спортивнай оскуолада көмө тирэх буолла.

Директор спортсменнарга, тренердэргэ бу оскуола Бочуотун иһигэтигэр киллэрдиһиттэрин туһунан сндетельстволары, снналаах бэлэхтэри, коллектив иһааһыһыһы бөлөһөр уонна төрөппүттэргэ Махтал суруктары, харчына бирнэмийалары туттартаа. Эдэр спортсменнар биһирдэн бэйэлэргэ оонньуур ком-пьютердарынан, телевизорунан, тренердэр—кэргэн-иһи Кычкиннар сана уһааһыһы тигтээх квартира-нан, снмчаас мебелннэ, бастаах тренердэр 100-түү тыһ солк харчынан, сыһаалаах бөлөһүнөн бэ-лнэтэһиннэр.

ИНИКИ—МОНГОЛИЯ, ФРАНЦИЯ...

Оҕолорбутун улахан түһүлгэлэр күүтэллэр. Бастатан, алтынны 4—15 күннэригэр Чебаркуль куо-ранка калеттарга аан дойду чемпионата, онно оһе-турнир диир ыһтылларыгар бу оскуолаттан чемпион-нарыһы таһынан өссө 4-5 оҕо кыттыада. Сэтти-ны 4—10 күннэригэр Москвада норуоттар иһин ар-дыларынаагы турнир, эмнэ бу кэмгэ Монголияда кыһаһылаахтар, онтон салгыы Францияда эмнэ норуоттар иһин ардыларынаагы турнир...

Оһуоха кытталларыгар спортсменнарга кыһа бн-рэр, өбөбүл буолар наада Туох хаһыкы иһиннэ, үгэс курдук, тэриһтэлэр, предпринималар, иһиллнэтэр спонсордаһтарын сөн этэ, Холбур, бу чемпион оҕолор хас биһирдэлэрин аатын ааттаан туран Чак-ыр, Одьулуун иһиллнэтэрэ, «Агропромэнерго» предприятие (начальник Н. В. Окопешников), Саама Филатов аҕата үлэһит коллектив, спонсордаан бастаах харчынан усунуоһу уһуттара махталынан аһтылыһа. Кырдык, билиһиһэ кэмгэ кыра да, ула-тан да дьаһаллар үбө-харчыта суох ыһтыллар кыһа-тара суох.

«Дьикти дуобат» кыһаһылаахтарынын чиһэтэһинн, кылааһыһа, сааланы толору тустуубут ыһааттарга, эдэр спортсменнарга умнуулаах түгүн хаалларда-ра.

С. СМЕРНИКОВА.

Для оформления хозяйственных операций в крестьянском (фермерском) хозяйстве по взаимоотношениям с различными предприятиями, организациями и лицами необходимы следующие формы учетных документов:

чековая книжка — на получение наличных денег в банке;

объявления на взнос наличными деньгами;

чеки — для оформления расчетов с торговыми организациями;

лимитированная чековая книжка — для применения расчетов лимитированными чеками;

заявление на получение банковского кредита;

срочные обязательства (обязательства поручения);

платежные поручения — на перечисление денег с расчетного счета в банке для расчетов с поставщиками;

платежные требования — по расчетам с покупателями;

заявление об отплате от акцепта;

заявление на аккредитив;

счета-фактуры — по расчетам за товарно-материальные ценности;

товарно-транспортные накладные — для оформления отправки покупателям продукции и других материальных ценностей;

расчетно-платежные ведомости — для расчетов по оплате труда.

Расчетные и денежные операции оформляются на типовых денежных и расчетных документах в соответствии с правилами, устанавливаемыми Центральным банком республики. В отдельных случаях для оформления хозяйственных операций могут быть использованы накладные, акты, расписки и другие аналогичные документы внутрихозяйственного пользования.

На внутрихозяйственные операции (получение продукции, использование кормов, семян, удобрений, нефтепродуктов и других товарно-материальных ценностей) первичные документы не составляются. В денежных документах исправления не допускаются.

Документы следует хранить по назначению в папках, подшитые в наглядной последовательности их составления, с тем, чтобы при необходимости можно было их быстро отыскать. Срок хранения большей части документов и учетных регистров три года, после чего они могут быть уничтожены. А вот документы, связанные с начислением и оплатой дохода (оплаты труда), должны храниться постоянно.

Конечно, наиболее эффективен хозяйственно-финансовый учет с применением персональных компьютеров. Однако в крестьянских (фермерских) хозяйствах их пока еще нет. Поэтому для организации сводного хозяйственного учета могут быть использованы заполняемые вручную книги:

книга учета имущества (форма № 1-КФХ (крестьянское, фермерское хозяйство));

книга учета скота и птицы (форма № 2-КФХ);

книга продукции и материалов (форма № 3-КФХ);

книга учета труда (форма № 4-КФХ);

книга учета денежных средств и расчетов (форма № 5-КФХ);

книга учета доходов и расходов (форма № 6-КФХ).

Чтобы учет был эффективным, необходимо ежедневно делать записи в указанные книги на основании документов или без них и ежемесячно подводить итоги, особенно по учету денежных средств, расчетов, доходов и расходов. Данные сводного учета дают возможность составлять отчетность о доходах и расходах и представлять ее в налоговые органы.

Главное достоинство фермера составляют земельный участок, насаждения на нем, жилые и хозяйственные постройки, мелиоративные и другие сооружения, продуктивный и рабочий скот, техника и оборудование, транспорт, инвентарь и другие основные средства, необходимые для хозяйственной и иной деятельности. Их наличие и всякие изменения должны быть на строгом учете.

Прием-передача объектов от колхоза или совхоза вновь создаваемому крестьянскому (фермерскому) хозяйству в виде имущественного пая оформляется актом или списком, где указываются их наименование, количество, полнота и остаточная (балансовая) стоимость (за вычетом износа) стоимость. Документы подписываются передающей и принимающей сторонами и скрепляются печатью сельскохозяйственного предприятия.

Вновь построенные и приобретенные объекты также учитываются по количеству и стоимости на основании платежных документов (платежных поручений, счетов-фактур, чеков, товарно-транспортных накладных). При этом построенные собственными силами здания и сооружения, выращенные в хозяйстве взрослые животные, заложенные многолетние насаждения, возведенные надворные постройки, колоды, дороги и другие объекты отражаются в уче-

те по стоимости исходя из фактических расходов (если обеспечивается такой учет) или применительно к стоимости аналогичных объектов и размеру экспертной оценки. На ликвидацию основных средств документы не составляются. Списание автомобилей, тракторов, самоходных машин, различных прицепов и прочих машин производится только после снятия их с учета и сдачи номерных знаков соответственно районной инспекции Госсельхозтехнадзора или Госавтоинспекции.

Для учета земельной площади, имущества, поступающего в собственность крестьянского (фермерского) хозяйства в виде имущественного пая при выделении его из состава сельскохозяйственного, а также в порядке строительства и приобретения со стороны, следует использовать книгу учета имущества. Она имеет три раздела: два из которых предназначены для учета соответственно земельной площади и основных средств, а третий раздел — для отражения данных инвентаризации оборотных средств. Указанный учет можно вести и в отдельных

БУХГАЛТЕРСКАЯ АЗБУКА ФЕРМЕРА

ных книгах по назначению. Записи в них ведутся последовательно по мере оформления документов и поступления имущества.

Учет земельной площади в первом разделе книги ведется по ее наличию и использованию. При этом учитываются земельные угодья, находящиеся в собственности, владении или пользовании хозяйства. Первая запись в этом разделе делается по выдаче местной администрацией акта на право собственности на землю или после подписания договора на аренду земельного участка. Последующие записи осуществляются при изменениях и условиях землепользования (дополнительная аренда, покупка, продажа и т. п.).

Кроме общей земельной площади (собственной и арендованной), в разделе 1.2 следует ежегодно отражать состав земельных угодий по фактическому их использованию и хозяйственному году (по состоянию на 1 ноября) для получения сельскохозяйственной продукции, насаждений, многолетних насаждений, севокусов, пастбища, леса, приусадебный участок. При этом по каждому угодью надо выделять из общей площади земли, находящейся во временном пользовании.

Если записи об общей земельной площади производятся на основании соответствующих документов, то показатели о фактическом ее использовании в данном году указываются главой хозяйства на основе собственных данных.

Теперь разговор пойдет об основных фондах хозяйства.

Учет наличия, поступления и выбытия имущества ведется в разделе 2 «Основные средства» книги учета имущества. И здесь наиболее удобна определенная группировка их по отдельным видам: здания; сооружения; машины; оборудование; транспортные средства; инструмент; производственный и хозяйственный инвентарь; рабочий и продуктивный скот; многолетние насаждения; прочие фонды. Такая группировка имущества соответствует принятой системе классификации основных средств. После итога стоимости собственных основных средств следует учитывать арендуемое имущество (при его наличии) с указанием по каждому из них тех же показателей, что и по собственным средствам.

Зафиксированная в документах на момент приобретения (строительства) стоимость основного имущества остается неизменной до их выбытия. Фактическая стоимость объектов может быть изменена в случаях дооборудования, реконструкции, частичной ликвидации или значительных ежегодных затрат по молодым насаждениям, а также по поставленным правительствам о пересчете. Суммы амортизации (износа) основных средств включаются в текущие затраты (расходы) хозяйства. После полного погашения первоначальной стоимости объекта начисление амортизации прекращается. Для определения годовой суммы амортизации стоимость объекта (с учетом переоценки на 1 июля 1992 года) умножается на соответствующую норму амортизации и полученный результат делится на 100.

Взрослые поголовье продуктивных животных, птицы, животных, находящихся на выращивании и откорме, следует учитывать в книге учета скота и птицы (форма № 2-КФХ).

В книге за каждый день или несколько дней отражается наличие, поступление и выбытие живот-

ных. По купленному и проданному скоту, кроме того, указывается стоимость его приобретения или реализации (на основании документов). Приплод животных их перевод в другие группы, забой в хозяйстве, падеж и прочее выбытие документами не оформляется (по усмотрению хозяина). Количество и стоимость животных взрослого стада, имеющихся на конец года, подтвержденные данными инвентаризации, переносятся в раздел 2 «Основные средства» книги учета имущества. Это позволяет определить на конец года общую стоимость имеющегося основного имущества.

Стоимость приобретения основных средств, включая взрослых продуктивных и рабочих скот, наряду с отражением выбытия в книге учета и имущества и в книге учета скота и птицы следует одновременно отражать в книге учета денежных средств и расчетов как задолженность поставщикам. После оплаты приобретенных основных фондов их стоимость заносится в погашение задолженности поставщикам с одновременным списанием денежных средств с расчетного счета.

Выручка от реализации основных средств, а также числе взрослого продуктивного и рабочего скота, наряду с отражением выбытия в книге учета и имущества и в книге учета скота и птицы записывается «приход» по книге учета доходов и расходов и по расчетному счету в книгу учета денежных средств и расчетов.

Расходы по реализации основных фондов, а также остаточная стоимость реализуемых (ликвидируемых) объектов отражаются в расходах хозяйства и записываются в графу «расходы» книги учета доходов и расходов. Услуги сторонних организаций по ремонту основных средств относятся непосредственно в расходы, покрываемые за счет текущих доходов хозяйства.

К оборотным средствам крестьянского (фермерского) хозяйства относятся полученные сельскохозяйственной, сырье, удобрения, топливо, стройматериалы, выращиваемые животные, птица, семьи пчел, то есть все то, что производится в хозяйстве для собственных нужд и для продажи на сторону. Сюда же входят приобретаемые товарно-материальные ценности (кроме основных средств) и малоценные и быстроизнашивающиеся предметы.

Для учета указанных ценностей (кроме животных), их поступления и выбытия может быть использована книга учета продукции и материалов (форма № 3-КФХ). В соответствующем разделе книги на каждый вид продукции растениеводства, животноводства и по

купных материалов и сырья открывается отдельная страница или несколько страниц. Записи ведутся ежедневно или один раз в несколько дней. В конце месяца и года подводятся итоги по всем графам (приход и расход) и определяется остаток в натуральной выражении. Здесь же в конце года определяется средняя стоимость продукции растениеводства и животноводства, используемая для оценки остатков продукции на конец года. При оценке остатков покупных материалов и сырья берутся фактические цены их приобретения. Полученные в

счет имущественного пая продукция, сырье и материалы записываются в соответствующие разделы книги учета продукции и материалов только в количественном выражении.

Продукция, произведенная в хозяйстве, отражается в книге на основании данных взвешивания или обмера без составления каких-либо на это документов. При этом продукция, предназначенная для внутренних потребностей (зеленая масса, сено, сенаж, другие корма, семена и др.), можно не записывать в указанную книгу. Использование этой продукции внутри хозяйства также не оформляется документами, так как затраты на ее производство уже отражены в расходах хозяйства. Полученную и используемую внутри хозяйства продукцию (зерно, овцы, молоко и другие) отражают в книге учета продукции и материалов только в количественном выражении, а проданную в натуре с суммой выручки за нее.

Одновременно выручку от проданной продукции записывают в книгу учета доходов и расходов как доходы и как задолженность покупателей в книгу учета денежных средств и расчетов. Записи производятся на основании оформленных прием-сдаточных документов (накладных, актов, счетов) или по договоренности (по данным приемки покупателями).

В последующем при поступлении средств за реализованную продукцию уменьшается задолженность покупателей и увеличивается на расчетном счете в банке или наличие денег в хозяйстве. При продаже продукции за наличный расчет (на рынке, в хозяйстве) она списывается в расход в книге учета продукции и материалов с отражением выручки в книге учета доходов и расходов как доходы при одновременном увеличении наличных денег в хозяйстве.

(Продолжение см. на 8-ой стр.)

СУБЭНТ

ХОРТУОППУИТАН БУЛОЧКАЛАР

УТУЙАР ХОСКО

КЫРАБААТ
ТАҢЫГАР КОВРИК

Хас да чеходу тигис—
сыл тымныы камисар түү-
нү, трикотажы, шерстяной
тавагы тууланат. Сылаас
камиса чыпчакы тагастар-
тан, атлас лизентэлэртэн,

КИТАЙСКАЯ ПЕЛЬМЕНЬ

РОЗАЛИКТАР

КЫЫНГЫ САЛАТ

ИЗДАНИЕ СЫЛ

Араас өгнөөх тагастар-
рынай саяхыматты да тиг-
гизхэ сөп. Араас өгнөөх
тагас кырадаһыннары
уһаты, туруору наардаан
араас быһыһаахтын тигэн,
амна тусна оёууну таһаа-
рыахха сии. Быһата, ким
фантазията төлөнөн баа-
йбай да, көпрк сөзчовөн
түсэдай буолар.

САНАТЫГАР ТҮБЭР

ҮҮНҮҮ. Алдаммын
абыхтахын саамай су-
дургу нүрүгэ — үүнү
Хайн бабарар дьахтар та-
нах тэстийнхэн планинэн
үүн абыхтын сөл. Ол
эрэри ону массыннан
оноруу быдан түргэн, кө-
рөргө тулсадай уонна үй-
дэх. Онуоха массына та-
наһы сыдытар тинстэ-
рин түһөрөн биэрэххэ
наада, оттон аныгы мас-
сыналары быһаары-
мыр режимгэ туруорул-
лар. Ол көһинтэн ыга сы-
һыарар атахтарын үһүлэ

СИЭРКИЛЭ ИННИГЭР

**ОЇУРУОТТАН
КОСМЕТИКА**

Моркуолтан досьон.
Моркуол согун бишр өлүүтүн уонна 20 бырыһыаннаах испишр бишр өлүүтүн ылан булкуйуулар. Тиринни онон соттоххо, ордук дөрүобый моруннэнэр. Өсөгөтүн тирингит аһара уйан буоллаһына, аһардас моркуол сүмөннэнэн эрэ соттооххутун наада.

ХОЛОДИЛЬНИК

4. Холодильники торго-

Хайрааны тула хас д
төгүл снуктэ ыытыг. Ол
кэннэттэй инэ кураана
ды тигэн хайаас утары
өртүтөр тахсар гына арва

Огурсуттай досьон
 Бу досьонунан арабасты
 нгы өнгөөх тириндээх си-
 рэйдэхтэр сууналларытар
 сүүбэлнбят. Ыраастык
 сүүбууллубут огурсуку
 ылан чараастык кырба-
 ныллар уонна 1 ыстанаан
 модканы ол үрдүгүт куту-
 лар. Уөн хоннорон баран,
 синдэлэннэлэр — досьон
 болэм

Помидорган мавска.

Орто кээмэйдээх помидору

Энэ итгэмж ньмангч
ойуут суох үрүн бырас-
гынань, суорбан хаагч
иэргэтиэххэ сөл.

хаарыг ылыллар уонна
идьиритиллэр, онно 2
чэрийнай пуоска сэдэ-
һинэй уотурбатын эбил-
лэр. Водомонидлибит
хааһынан сырэйи, моору
сотуллар, 30 мүн. буолан
баран, соргун уунаа суу-
нуллар. Манньык мааска-
нан сызлаах тириилээх-
тэр түһүөннэхтэрин сөл —
мааска тириини сибиэһэй
огорор.

Уоска туттуллар манска.

Уоскутуя огурсу абатар
моркуон сүмэһининэн сот-
тоххутуна, хатара тохтубу-
га, ордук сибиэйэй көрүг-
ненингэр, I чайынай нуоус-
ка творогу эмиз - итичээ
моркуон сүмэһинигэр бул-
куйан мааска онорон ба-
ран, уоска ууруохха эмиз
сел. Маасканы 10 мүн.
устата тутан баран, оргуй-
бут ууга клитилибит бaa-
танан сотон ыраастанил-
лар.

50 г борошун уонна 20-25 г наһатырыһай испир састаабын бэлэмнээн баран, холодильник үрдүнэон илистидлибят хаһыат уумааһытынан сөттөххө, уунн аан бастаам корутун курдук килбэчийэ түгүө.

7. Холодильник эвчигч
ингэтэр эрхлэнхэтэ куу-
ин, камерада салгын нин-
гэр буолан хаалааччы
нуоха сөн диаметрдаах
хынабаас эрхлэнхэ уст-
ан тухары хайа быһыл-
ар уонна онтон үөскээ-
т турууһа агарты ван-
ингэтэр эрхлэнхэтэин бү-
түһүүтүн ааныгар угул-
ар. Оччоҕо ван салгыны
илдэрбэт, таһаарбат бу-
о.

8. Эрэнийнэ уялони-
ель холодийнай ыс-
аапна сыстан хаалан, аан
һылларын мэйһидиэр
уодайыһа, уялонтител
һыылаахх итин ууан
сууһан баран, кураһах
буолуор дини согуулар.

